

Лапкін А. В.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРО ПРЕДМЕТ І МЕТОД СУДОВОГО ПРАВА

В умовах чергового етапу судово-правової реформи в Україні, пов'язаного із внесенням змін до Конституції України щодо правосуддя та оновленням законодавства про судоустрій і статус суддів, ідея судового права набуває особливого значення, оскільки саме вона здатна закласти надійну концептуальну основу під суперечливі й непослідовні кроки законодавця щодо реформування судоустрою і судочинства в нашій державі, а також забезпечити повноцінну реалізацію в Україні головного завдання судової влади – захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави.

Історія свідчить, що ідея судового права виникає саме в часи масштабного реформування та утвердження незалежної судової влади, як це було у зв'язку із проведенням Судової реформи 1864 р. У радянський період, зважаючи на заперечення незалежності судової влади, ця ідея втрачає своє значення, хоча остаточно і не відкидається юридичною наукою. І нарешті, в незалежній Україні, яка сприйняла міжнародні стандарти організації і функціонування судової влади, склалися всі необхідні умови для остаточного концептуального і нормативного оформлення судового права як самостійної галузі права, яка б комплексно об'єднала правове регулювання питань судоустрою і статусу суддів, а також здійснення різних видів судочинства в Україні.

Разом з тим, доводиться констатувати, що розвиток ідеї судового права знаходиться на перехідному етапі між його оформленням в якості навчальної дисципліни та визнанням самостійною юридичною наукою. Навіть про це, на жаль, можна говорити дещо умовно, адже відповідна навчальна дисципліна не отримала загального поширення: під такою назвою цей предмет викладається лише у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого, як порівняльне судове право – ще у деяких юридичних вузах, хоча до навчальних програм усіх юридичних вищих навчальних закладів включено навчальні дисципліни, присвячені судоустрою, судовій владі тощо.

Формування судового права як юридичної науки відбувається повільно: хоча його проблемами цікавляться все більше провідних українських учених та практиків, ідея судового права не є загальноновизнаною, а навіть серед прихильників його концепції відсутній єдиний погляд на предмет і межі науки судового права та зміст основних її ідей та положень. Очевидно, що оформленню відповідного наукового напрямку сприяла б зміна назви наукової спеціальності 12.00.10 «судоустрій; прокуратура і адвокатура» на «судове право». Проте проблема є взаємною, адже для цього кількість наукових напрацювань монографічного й дисертаційного рівня, виконаних у єдиній концептуальній парадигмі судового права, повинна досягти певної «критичної межі», переконливої для Міністерства освіти і науки України, однак автори наукових досліджень у цій галузі орієнтуються саме на існуюче й нормативно визначене формулювання назви і паспорту відповідної наукової спеціальності.

При цьому очевидно, що без формування надійного теоретичного підґрунтя не може бути зроблений наступний крок, яким є оформлення судового права як самостійної галузі права. З огляду на це, юридична наука повинна вирішити низку важливих питань, з яких першочерговим є визначення предмета й методу судового права.

Предмет судового права охоплює сукупність правовідносин, що складаються в процесі інституалізації судової влади у системі поділу державної влади і взаємодії суду з іншими органами державної влади, суспільними інститутами та окремими фізичними і юридичними особами; організації судової влади шляхом визначення її органів та розбудови розгалуженої їх мережі – судової системи; визначення і гарантування статусу носіїв судової влади – професійних суддів та представників народу; організаційного забезпечення судової влади; реалізації функцій судової влади (загальні закономірності судових процедур та їх прояв в окре-

мих видах судочинства); функціонування суміжних із судовою владою інститутів (прокуратури, адвокатури, органів виконання судових рішень та ін.); створення органами судової влади правових норм в результаті їх діяльності тощо.

З цього випливає, що предмет судового права є комплексним, та передбачає наступні основні аспекти: (1) інституціональний – це судово-правові відносини, що складаються у зв'язку із утвердженням судової влади як незалежної гілки державної влади, паритетної із законодавчою та виконавчою, визначенням її місця у державному механізмі і взаємодії судової влади з іншими державними органами та суспільними інститутами; (2) організаційний – судово-правові відносини, що складаються у зв'язку із побудовою судової системи (створенням або ліквідацією судів), кадровим забезпеченням судової влади (призначенням, звільненням, притягненням до відповідальності суддів), організацією роботи судів тощо; (3) функціональний – судово-правові відносини, що складаються у зв'язку із реалізацією функцій судової влади у певній визначеній процесуальним законодавством формі судочинства; (4) правотворчий (управлінський) – судово-правові відносини, що складаються у зв'язку із здійсненням судовою владою владно-керівного впливу на суспільні відносини за наслідками вирішення конкретних справ та в результаті судової правотворчості.

Не менш складним є і питання про метод судового права. Особливістю судово-правових відносин є реалізація в процесі їх здійснення як імперативного, так і диспозитивного методів правового регулювання. Так, організація судової влади і процес судочинства суворо регламентуються законодавством, акти суду є односторонніми і зобов'язуючими, а їх виконання забезпечується примусовою силою держави, на учасників судово-правових відносин покладаються чітко визначені обов'язки, за невиконання яких вони несуть юридичну відповідальність, в чому вбачається реалізація імперативного методу. Водночас, учасники судово-правових відносин на власний розсуд вирішують питання щодо звернення до суду за захистом, визначають зміст та обсяг позовних вимог, користуються свободою у наданні доказів на їх підтвердження та доведенні їх переконливості перед судом, мають право укласти мирову угоду або відмовитися від своїх вимог тощо, що є типовим для диспозитивного методу регулювання. Це дозволяє виокремити особливий метод правового регулювання – судовий – який характеризується підпорядкуванням учасників судово-правових відносин імперативному впливу судової влади, проте наявністю у них диспозитивної свободи у реалізації своїх процесу-

альних прав, якій кореспондують відповідні обов'язки суду. У судовому процесі вони є рівними між собою і здійснюють свої права на засадах змагальності. Суд підпорядковується правовій нормі, але користується дискрецією при прийнятті певного рішення. Судовий розгляд відбувається в межах і на основі заявлених сторонами вимог, залежно від повноти і переконливості яких виносяться судові рішення. Судово-правові відносини базуються на нормативному правовому регулюванні, але при розгляді й вирішенні судом справи має місце індивідуальне правове регулювання тощо.

Таким чином, судовому праву притаманні особливий предмет й унікальним метод правового регулювання, що можуть і повинні бути покладені в основу подальшого концептуального розвитку відповідної науки й практичного застосування її розробок при оформленні судового права як самостійної комплексної галузі права України.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

КАФЕДРА ОРГАНІЗАЦІЇ СУДОВИХ
ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ПРАВА

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті професора
Івана Єгоровича Марочкина

м. Харків, 20 квітня 2017 року

У двох томах

Том 1

Харків
«Право»
2017

УДК 347.97/99(042.5)
ББК 67.9(4УКР)70я431
А43

Редакційна колегія:

професор Л. М. Москвич (голова);
доцент Т. Б. Вільчик;
доцент О. О. Шандула;
доцент О. О. Овсяннікова;
доцент А. В. Лапкін;
асистент І. В. Юревич;
асистент О. Ю. Дудченко;
асистент Я. О. Ковальова;
аспірант А. С. Петрова

Актуальні проблеми судового права : матеріали Всеукр.
А43 наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Івана Єгоровича Марочкіна
(Харків, 20 квіт. 2017 р.) : у 2 т. / редкол.: Л. М. Москвич (голова) та
ін. – Т. 1. – Харків : Право, 2017. – 258 с.

ISBN 978-966-937-188-1

ISBN 978-966-937-189-8 (т. 1)

Збірник містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми судового права», яка відбулася 20 квітня 2017 року у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за участю відомих вітчизняних науковців та практиків. В основу книги покладено доповіді, виголошені учасниками конференції, які торкаються різноманітних аспектів судового права.

УДК 347.97/99(042.5)
ББК 67.9(4УКР)70я431

ISBN 978-966-937-189-8 (т. 1)
ISBN 978-966-937-188-1

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2017
© Оформлення. Видавництво «Право»,
2017

Джабурія О. О.	ПРО РЕГЛАМЕНТАЦІЮ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВРЕГУЛЮВАННІ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ	51
Долежан В. В.	АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ НАЙНОВІШИХ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ ПРО ПРОКУРАТУРУ В УКРАЇНІ.....	54
Дудченко О. Ю.	ПРОБЛЕМИ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ТА ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	56
Іваницький С. О.	РЕФОРМУВАННЯ РЕВІЗІЙНИХ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	58
Іваницова А. В.	РЕФОРМУВАННЯ АДВОКАТУРИ ЩОДО ФІДУЦІАРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА	62
Іскендеров Е. Ф.	СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ГАРАНТІЯ ОТРИМАННЯ ДОПУСТИМИХ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	66
Каркач П. М.	ПРОБЛЕМИ ПРЕДСТАВНИЦТВА ПРОКУРАТУРОЮ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯНИНА АБО ДЕРЖАВИ В СУДІ	69
Клочков В. Г.	ПРОБЛЕМИ РОЗГЛЯДУ ЗАЯВ, ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ	71
Ковальова Я. О.	«СУБСИДІАРНЕ ОБВИНУВАЧЕННЯ» – АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ІНСТИТУТ ПРИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОБВИНУВАЧЕННЯ В СУДІ.....	74
Ковальчук І. С.	КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО КАНДИДАТА НА ПОСАДУ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	77
Кривенко О. В.	ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО СЛУЖБУ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	79
Крючко Ю. І.	ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОКУРАТУРИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ.....	82
Курганський О. В.	ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ	85
Лапкін А. В.	ПРО ПРЕДМЕТ І МЕТОД СУДОВОГО ПРАВА.....	88